

Rozwój moralny dziecka a wychowanie w rodzinie

Analiza na podstawie artykułu „Rozwój moralny dziecka a wychowanie w rodzinie” w Etyka, Rozwój, Wychowanie, autor: dr hab. Grzegorz Grzybek

Rozważanie z zakresu rozwoju moralnego dziecka w obliczu wychowania rodzinnego należy zacząć od określenia niezbywalnego prawa biologicznych rodziców do kreowania moralnego rozwoju fundamentalnych wartości moralnych dziecka. Rodzice, to jako podstawowa społeczność, której członkiem staje się dziecko w chwili narodzin, mają prawo posiadać indywidualną wizję wychowania i wartości moralnych jakie chcieli by dziecku przekazać. Oczywiście, mowa tu o rodzinie w rozumieniu grupy zdolnej do działania, do spełniania tych przypisanych jej funkcji, nie zaś o społeczności rodzinnej silnie patologicznej dla jednostki wychowywanej.

*„Stały postęp uniemożliwiający powrót do stanu wyjściowego nazywamy rozwojem”*¹ Rozwój jako ogół jest nie tylko wynikiem wychowania, ale także biologicznego samoistnego procesu wynikającego z natury człowieka, jako powielenia procesu filogenezy. Czym więc można nazwać rozwój moralny? Rozwój moralny można więc uznać jako proces nabywania odpowiedzialności. Odpowiedzialność ta jednak wynikać może tylko i wyłącznie z wolności swoich wyborów. Człowiek zniewolony nie może podejmować wolnych wyborów, jest zmuszany do przyjęcia określonych postaw – trudno więc mówić o jego osobistej odpowiedzialności za działanie, które jest zastąpione podporządkowaniem ustalonemu porządkowi. Jest to sprowadzenie odpowiedzialności za spełnienie lub nie obowiązku a nie za działanie samo w sobie.

Jak czytamy w artykule, wychowanie jest działaniem rytuałów, którymi rodzice wpływają na dziecko, w określony – można by rzec regulaminowy sposób – oddziałują na dziecko, karą na łamanie norm, nagrodą za prawidłowe czy oczekiwane zachowanie. Wychowanie to nie tylko określony system kar i nagród. To przede wszystkim proces ‘programowania’ świadomości swoich czynów i wolności wyborów, kiedy to z czasem dziecko otrzymuje pełną wolność jako dorosły człowiek, wobec zastanego systemu prawnoustrojowego. I od nabytych zachowań, takich jak przestrzeganie reguł i zdolność ponoszenia kary za ich naruszenie, zależy postawa dorosłego moralnie osobnika wobec środowiska.

W rozumieniu takiego podejścia do tematu, w sposób niezaprzeczalny widać, że nie może być zinstytucjonalizowanego, modelowego dla ogółu społeczeństwa podejścia do wychowania dziecka narzucanego przez państwo, gdyż w myśl zasady subsydiarności² państwo wykraczało by z ryz nie ingerowania tam gdzie nie jest to niezbędnie konieczne. Potwierdzeniem tej myśli, zdaje się być fragment: *„...za właściwą atmosferę, sprzyjającą i stymulującą rozwój dziecka należy uznać rzeczywistą wspólnotę osób”*³, gdyż trudno uznać za rzeczywistość dobrą i sprzyjającą rozwojowi wspólnotę osób, która nie miałaby możliwości wychowania w sposób bezsprzecznie wolny, dający możliwość rodzicom własnego wyboru systemu wartości moralnych i sposobu wychowania.

Rozwój moralny w ujęciu psychologicznym.

Według podejścia psychoanalizy, dziecko podczas rozwoju ontologicznego podlega trzem fazom rozwoju – fazie oralnej, analnej i fallicznej. To od stopnia rozwoju i

¹ Andrzej Malinowski, Auksjologia, s. 17

² por. Encyklika Rerum Novarum, Leon XIII, 1891

³ Grzegorz Grzybek, Etyka, rozwój, wychowanie, s. 78

odpowiedniego przebiegu tych faz zależą, niektóre ważne cechy, które można by uznać za kluczowe w refleksji nad wychowaniem. Wynika to z tego, że faza analna ma za zadanie kształtowanie możliwości podporządkowania się woli rodziców, rezygnację z własnego egocentrycznego podejścia oraz uległości wobec woli innych. Pomyślność tej fazy skutkuje późniejszymi zdolnościami do przyjęcia od rodziców, pewnego obranego przez niech schematu wartości – wykładanego w toku wychowania. Niepowodzenie mogłoby skutkować odrzucaniem wartości moralnie prawych i społecznie uznanych, skłonność do niemoralności zachowań.

Kwestia faz rozwoju osobowości nie miały by nic ze sobą wspólnego, gdyby nie połączenie jakie można zauważyć pomiędzy wytworzeniem odpowiedniej zdolności (w wyniku fazy i odpowiednich działań wychowujących w ramach niej), z późniejszym procesem wpajania zasad. Proces nadawania odpowiednich wartości, winien być poprzedzony procesem kształcenia posłuszeństwa, czyli umiejętności. W sytuacji, gdyby odpowiednie procesy by nie zaszyły i nie wpłynęły na właściwe podejście osoby do zasad, wychowywanie w nurcie obranych przez rodziców dla dziecka wartości mogłoby być bezcelowe.

By lepiej to zobrazować, można dokonać porównania do pokazywania dziecku nie posiadającemu umiejętności czytania książki. Na nic zdało by się takie działanie, gdyby nie wcześniej wypracowane umiejętności czytania. W takim rozumieniu, umiejętność przyjmowania i moralnego rozpoznawania zasad jest bardzo ważna, w dalszym przyswajaniu odpowiednich wartości.

Autor podkreśla znamienny wpływ poznania (zaczynamy później idzie zdolność samodzielnego rozpoznawania) dobra i zła. Wyznaczenie znaczenia tych wartości, zależy od wpływu jednostki wychowującej na wychowanek i odpowiedniej umiejętności przyjęcia tych wyznaczników moralnych. Podporządkowanie wynikające z przyjęcia określonych wartości dla zmiennych 'dobro' i 'zło' powoduje, że wstępnie dziecko przyjmuje pogląd rodziców, lecz świat dorosły może wymusić korektę wartości przypisanych do tych pojęć. Wynika to z niejednoznaczności niektórych wartości, zmienności poglądów czy rozwoju własnych sił wartościujących i oceniających kwestie moralne.

Decydujący wpływ mają przytaczane już wcześniej 'rytuały'. Faza analna, jest właśnie procesem w którym rodzice muszą wpoić dziecku – rytuał defekacji w sposób planowany, a nie spontaniczny i niekontrolowany jak to miało miejsce mimowolnie dotychczas. Ten mały sukces, wspierany odpowiednim systemem wzmacniania⁴ – nagradzania może w sposób skuteczny powodować wzrost zdolności rozwoju moralnego.

Jak mówi artykuł, rytualność czynności codziennych stanowi podstawę sumiennego kształtowania wyższej kultury etycznej, w nas samych. Cierpliwość i sukcesywność powoduje wzrost osobowości etycznej, która powinna być celem ciągłej pracy jednostki (lub jednostek wychowujących) nad sobą.

Podsumowanie

Kończąc refleksje, należy potwierdzić tezę jaką autor postawił w swoim artykule, że wychowanie moralne w rodzinie prowadzi do rozwoju osobowości etycznej. Skutkuje nabywaniem godności osobowości – w wyniku wyznawania prawych wartości, nie zaś tylko osobowej – niezbywalnej i niezaprzeczalnie przynależnej każdej jednostce ludzkiej.⁵

---

⁴ Por. Gerd Mietzel, Wprowadzenie do psychologii, 'Wzmacnianie jako [...] forma zachowania sprawczego'

⁵ Por. Grzegorz Grzybek, Etyczne podstawy pracy socjalnej, s. 79

Jednakże, w mojej opinii, sporny pozostaje rozwój moralny w państwowych instytucjach opiekuńczo-wychowawczych. Nie tylko w naszym kraju, a w wielu państwach istnieje problem zinstytucjonalizowanej formy opieki wychowawczej, w której wychowanie można by uznać za działanie ściśle modelowe, z żadnym lub ograniczonym wpływem rodziców na wyznawany system wartości, jednak jak podkreśla autor, rozważanie to nie dotyczy rodzin patologicznych, w których rozwój osobniczy jest zagrożony i mógłby skutkować wychowaniem z uszczerbkiem na moralnym aspekcie życia, co rodzić by mogło późniejsze problemy niedostosowania społecznego jednostki.

Tak ujmując aspekt autorytetu w wychowaniu, należy uznać, że środowisko patologiczne – występowanie w sobie takiego prawidłowego autorytetu wyklucza – bowiem:

Osoba o autorytecie staje się dla innych wzorem postępowania moralnego, ze względu na cechy swego charakteru oraz działanie na rzecz innych⁶

W środowisku patologicznym brak autorytetu, jest więc zastępowany modelowym ujęciem opiekuńczo-wychowawczym, ale jest to konieczność w celu zapewnienia – może nie idealnych – ale optymalnych warunków rozwoju.

Sebastian Jakubiec
IGNATIANUM 2009
Kierunek: praca socjalna

---

⁶ J. M. Bocheński: Was ist Autorität? Einführung in die Logik der Freiburg, 1974